

ԱՀԿԱԼԸ ՄԻԼԼՅԵՆԻՆ ԻՍԼԱՀԸ ՊԱՊԸՆՏԱ
ՄՈՒՀԻՄՄ ՊԻՐ ԻԹԻԱՐ

Մէծմուսնէն 803 ինճի նիւմէրօսուստան
պաղըյէ վէ խիթամ:

Իշ թէ միլլէթիմիզմէն օրան արմը՞
սընըֆը բուհպան կիւրուհինն մուխ
թասար իֆատէյի ահպալէրի պու
տուր, վէ մասէմ.քի պունճա ֆէրդի
ազիմէ պագի տիւր պէյնլէրինսէ
պունլար պիւր գալլապ տէօքլիւլապ
եանի իմլիկազալթ վէ պոքոնս պիլ
միւսալաթ վէ հէմպար մուվազէնէյ
րապթ օլունմատրգճա, միլլէթիմիզ
նէ բահաթ երւզիւ կէօրէճէյի վար
նէ տէ գայիտէյի չիբազէ պուլանալը
չիւնքի էղհէր ճիհէթ իմքեանսըզ
տըր:Մատամ.քի մայճա ֆէրդ, շախ
ճա ֆէրդ, իթաաթմա ֆէրդ, մէն
ֆաաթմա ֆէրդ, յազմէտէ ֆէրդ
վէ պու. ֆէրդէրին սէմէրէ վէ միւ
ճէրլէա իղթիկազը օլարազ, պէյն
լէրինճէ պիւր պիլինի թէգատտիւմ
իթմէք իւզլըրէ բէգապթթ վար իսէ
թէքըար պէ թէքըար տէրիշ, միլլէ
թին բէհպէրլէրինճէ պունճա իթթի
ֆագադլլըզ միւշքիլաթը մէյտանտ
տուրուր իքէն, նա՞նըլ միւսալաթ ես
հագգանիյէթ հասըր օլանճազ, նա՞
սըլ մուվազէնէ պուրունաճազ, նա՞
մաթլուպ օլան բահաթը միլլիէմիզ
նիճէ պիւճուտ պուլապիլէճէք:

Պէտպէ՛ն միւթէնտաւիք մէջ շինողները
ֆայտէնին միւսներէտ իդիթիզպը հա-
ւինաէն նէշաթը մէշէուզ օլան պուն-
նա դարմադարը շրջլուգտա , աճապա
միլլէթ ուսումնէն հէմ տապիլիէն հէմ
խարիճէն նէ՞ հալլէրէ կիրիթիթար օլա-
նադ ։ Մատուէ կըլահ ու թափու-
լաթ գապուլ իթմէզ , հէր.քէս դօլպ-
նա քէշֆ ու ֆէմ իսէպլիլը ։

Պոռ պէօյլէ օլապիլիւր խսէ, միւս
ճէրրէտ պէրիքիլէրին տէ պիւր տէյէ
ճէքլէրի օլմամալ • շէօյլէ քի Լիպա
նանտա էսիկի կաթօպիկիւրաբան մա
գաբըր օլան մանասթըրտա պիւր Վէ
տանիկի եա Վիէննալը եաթիտ լին
տանէան րահալըրտէն պիւրի րէօն օ
լապիլմէլի, հաքէզա գարշըլլը օ
լարադ օ պիւր թարաֆտան պիւրիսի տէ
Վէնէտիկ եա Վիէննա, եա տա Լիպա
նանտա նաղըր օլապիլմէլի Էյէյր մէյ
տանտա օլան չու մաթիտապիլէթ եէթին
տէ, պէր միւնալալը մուհարըր հէր պիւր
վէճհ իլէ միւսապաթա սլադի օլտա
արթըզ հէր միլլէթ մէքիթպլէրտէն
չըգանալըր ժօնէլն հիչ պիւր մէմուրի
վէթ գաբուտա գաբալըր գալմադ, իլ
լա հէր քէսին գապիլիլէթինէ կէօրէ
պիլա ֆարզ վէ պիլա իսթիանա մէ
մուրիլիլթլէր թէվիճիս սորլուրմալը,
վէ պու իրալէ օլան թէրթիպէ շիմ
տիքի րիլսալթիլն տէ տէյէճէյի գալ
մալաճաղընը զանն իտէրիմ, վէ հաթ
թա պու միլթալամալըն սուրէթի ֆճ
րաար զըմընտա հուրիլէնին նաղաբըր
տիգգաթիլըն իստալթէն տալէթ ի
տէրիլ :

Բառը պի՛մ ճիւղէ՛լ, յի՛ մոռ վաճճադ
պույութաւն :

Պ/Թարաթ պիր էրմէնի Գաթօլիյի .

Առ մեծարոյ Տէր , 3 . Ասկէրեան , ի-
Տփիսիս .

Stf. huf.

Հաստեանան քաղօ շահամուրթիւն անուամբ անցեալ տարի Ռուսիոյ զորք քնննութեան հրամանաւ Տփլիս տպուած ձեռք պատմական հրատարակութիւնը ձեռք անցնելով, ծայրէ ի ծայր կարդացի պէտք եղած ուշադրութեամբ . եւ որովհետեւ ինչպէս կենթադրեմ, կը փափաքէիք ձեր այս հեղինակութեան վրայ ընթիցողաց կարծիքը գիտնալ, կը լիովնէմ հարցոյն ձեզ այս նկատմամբ հետեւեալը որ իմ եւ քանի մը դատողութեան տէր եւ գլխաւորապէս ձեր այս աշխատանքի յոյսեան վրայ դիտողութիւն ընելու ձեռքնաւ հմուտ բարեկամաց խորհրդածութիւնները իմ պարունակէ :

Զեր Հասունեան քաղաքականութիւնը, կաթողիկէ Հայոց սկզբնական եւ կան

խաղչին պատմութիւններ վրայ, գործին իրեւ պատմական ներածութիւն ծառայող՝ ճանաչող տեղեկութիւնէ մը ետքը, կը պարունակէ դժբաղդերսը, ինչպէս գիրքին ձականայ այ ամբաստութիւն եղած է, նոյն ժողովրդեան վերջին երևնաւեայ պատմութիւնին այն պարպանքը, որոնք՝ Գեր, Հասունանի այս ժողովրդեան նկատմամբ բռնած, քաղաքական ընթացքին վրէժարկին, ըստիկին չյառ յարմարութեամբ կոչուած է գիրքը «Հասունանե Բաղդարականութիւն» ։

Ձեր աշխատասիրութեան առանձին յատկութիւններուն վրայ՝ չը խօսած, կա-
մեւոր կը յամարիմ իմ հէ յատերուն դար-
մանքն ու գոյութիւնը յայտնի ձեր այս-
պիսի կարեւոր պտտման կէտ մը ի գիր
աւանդելու խորհուրդը յիշատար, և,
զայն ի գլոխիմնութուն յկատարմա՛ւ. ձեռ-
նարկութիւն մը՝ որուն մէջ այնչափ յաջո-
ղած էք, և՛ ձեր աշխատասիրութիւնն
այնչափ զօրացողցի է՝ որչափ անոր զբժ-
ուարկութիւնն ու շատ կողմանէ գոհողու-
թիւնն սրահալելու փորձառու և ձեռնհաս
քննարարաց յայտնի են ։

Բուն հերթին գալով, ահա, Տէր իմ,
ինչպէս ըսի, իմ եւ լանալիսաց ոմանց
կարծիքը, որուն կարծեմ՝ ամեն անկողմ-
նաւոր ինկնիքոց համաձայն պիտի լլուս-
նաւի, եւ որպէս զի ըստ արժանւոյն յայտ-
նեմ ձեր աշխատանքով իման արժէքն ու
կարեւորութիւնը, կ'ուզեմ այս օգտակար
գործին սա երեք, մասնազբախան, պատ-
մական եւ ազգային յատկութեանց վրայ
խօսիլ :

Մատենադարձի մը, մանաւանդ երբ պատմագիր է, գլխաւոր յատկութիւններն են ճշմարտամբութիւնն եւ ընտրողութիւնը, որոնց մէկը գրութեան նիւթայն, միւսը կերպով համար էականն եւ կարեւորն են։ Որովհետեւ ձեռնպահման թիւիւր գրեթէ սկիզբէն մինչեւ վերջ կըրկն երես ունի, որոնց իւրաքանչիւրը, յիշմէկ կողմնակցութեան նախատիպը կը մշտնի, շատ հարկաւոր էր որ ձեռն պահ կերպսիրութիւնը, ճշմարտամբութեան յատկութիւնը կատարելապէս ունենայու համար, այն երկու երեսներէն, բւեր կուզուիր երկու կուսակցութեանց ալ գաժաղութիւնները, իրենց բարոյական արացարութիւններով հանդէ ի լոյս։ Արդ, Հասունեան քաղաքականութիւնը այս յատկութիւնը լիովին ունի. հոն կը տեսնենք ներկայացացած մանաւանդ քան թէ նկարագրած կամ նկարագրուած, այսինքն կը տեսնենք ոչ իբրեւ ի պատկերի կամ 'իզրութեան, այլ իբրեւ ի գործողութեան, երկու կողման ալ նպատակներն ու կիրքերը, գանձը յարգիւն անելու համար ձեռք ամուսնու միջոցները, անոնց խորհուրդներն ու վերապրութիւններն անսգամ, սոսանց ծածկելու կամ այլայլելու ճշմարիտ կամ սուտ, իրաւացի կամ անիրաւ, տկար կամ զօրաւոր, գովիլի կամ պարզութեւի, հաճողութեան կամ անհաճողութեան։ Իսկ ընտրողութիւնը որ պատ

ծին մէջ, Ի մէջ ալլող , 43 , 22 , 34, 33 եւ 35 գլուխները անոնց յարակից եւ հետեււորդ գէպերուն նկատմամբ , Կարելի էր « Միջիթարեան Սուրբ Դպարտու » կոչուած անանուն գիրքին (պարսաւագրին) պատճառաւ ծաղած մէծանուն աղբիւր գտնել առանց Բանդիցայի եւ Մէմօրիպլին առաջնաց տեղեկութիւն ունենալու , որուն ճշմարտութիւնը 23երորդ գլուխը յառկայէս նուիրում է : (Բրօքսիանայի եւ Փօմբլուրէս կոչուած հրահանգներուն բացատրութիւնը որպէս գէպերու լոյս լինուար, (էջ 333 , 403) : Նոյրը կրնանք ըսել շատ պարզաստեղծ համար , բայց համառօտութիւնը չը ներկէր ասիկ աւելին ըսել :

Ջերբ րկաթաբերական պատական եւ
տողային կարեւորութեանը վրայ սնայի
միայն ըսել լաւահանն կը համարիր, թէ
շատունեան քաղաքականութիւնը ի գրուե-
լացայ հաւաքային, կամ ղէպերուն լոկ ժա-
մանակակից յիշատակութեանը վրայ հիմ-
նուած արդարական պատմութեան մը չէ, այլ
պատմականայն դրութեանց, ոչ միայն փա-
ռաշտական կից այլ եւ վաւերական աղբիւր-
քօրնուորակայ լուծած եւ արձանագոր-
ւած վկայութեանց ընտղիւր կողմններովը
ճոխացեալ ստացք պատմագրութիւն է,
եւ թէ՛ այս կարեւոր եւ օգտակար, մի-
անգամայն խիստ հեռաքրքրական պատ-
մութիւնը, թէպէտ ուղղակի հաթողիկէ
Հայոց վերաբերեալ մասնական պատմուե-
մըն է, այնպիսի ներքին բարոյական յառ-
կութիւն մը ունի, որ ընդհանուր ապգիւ-
վերաբերեալ պատմութեան մը չարի կա-
րեւոր է բոլոր ապգին համար, քան որովս
ապգին ներկայ ընդհանուր վիճակին չա-
նին պատճառներուն վրայ հոր լոյս ծա-
գող յերկապին եւ ապագային համար ա-
գործողական կարեւորութիւն ունեցող ա-
ղարարութիւններն եւ գորուշութիւնն
պարունակող է :

Խորքին հնորակալութիւն մատուցա-
նելով ձեզ, Տէր . ոչ միայն իմ եւ վերո-
յիշեալ բարկիւմացւոյ, այլ եւ հին Հայաս-
տանեայց եկեղեցւոյ վերաբերող երեւել-
ազգայնոց կողմանէ, որ պայպէս բոլոր
այդքին համար օգտակար խրատներ լին-
լաղիւով եւ ընթերձման արժանի պատ-
մապոս լինին մը հնորեցեի ազգին, պատ-
մաբոսութեան մը որ ժամանակակից
սկանաւորեան մարդոց պարկուռ համար ա-
պագայ դարուց մէջ ընդհանուր ազգա-
յին պատմութեան մէջ, ժամանակին նը-
կատմանը ստուգ պատմական փորձեր մ-
պիտի ըլլայ, կը խորհրդէ ձախնալ զի-
նք հաւատարմի բարեկարմ :

14—26 July 1868

ԼԻՍՏԱՆԴԻՆՈՒԱԿՕՂԻՄ

Բուսիս տեղիչեթի թարաթրի
տան մեարիթին թարաթրաթր տեթի
վիլեյանե 300,000 Բուսի զամթ օլո
նուս, իշպու մեյալիլ զարիլեյեթս
մեթիլեյա քուշարնա մաթուս խոթ
տիլիլաթե, պեհեթ մեթիլեյա իշիւս սե
նեթի 900 Բուսի վեթիլեյսի մուգաթ
Բեթ Թեթ :

— Բաբա հազարէթ էրինին պէ-
յիւք պիրատերի գօնթ Ղափրիյէ
տօղսան եաչընտա օլտուղու հալս
կէչէնէրտէ վէֆաթ իլլէմիշ տիր :

— Ամերիկացիներն Նիւ Եօրթը զագ
թաար իսթիսալի տուհուրէթէջ օլապ
լէճէգ սուրէթաէ եազը տիպմէ.ք
չիւն պիր մաքինա իճատ իտէն զաթ
միւ.քեաֆաթ օլարագ 22,000 ըլլ
վերիլէճէլնի իրան իլլէմիշ տիր :

— Միւսէ իւր իսմինտէ Թիւրք
հէնի պիր զազէթանըն Մալիյէ
մազապթա օտապը խիւլաֆապընտ
Սըադի էֆէնտիյին լաւճիր մետու
յէթինտէ օւրապ թարաւապ կիւն
պիրինտէ խիւլաֆաի րուհոււմայի զուհ
իթմիշ օբաւալէ . չիմտիտէն հէնի ր
ֆէզ իմիզ ի թէպրեթ իտերիզ .

ճըլալը, Շերքէթի խաղրէխեն, խաղ
 լէրէնք սըզ սըզ իշլէմէն ընան թի
 ճաղը լէրէնք: անքիմէ կէմըն օլտու
 ղունաւ հափի զաթը հաղըն թի հահա
 նէյէ պիր աբդուհայ թաղ ախը իյէմիշ
 լէր ախը:

—Մուհիպ զագէթաւորն տահիպ իմ
թիոյալը ճէվահիրճէտն Անասն էքէն
տի վէդ ալիի Զապթիյէյէ դարը արա-
ճիք հալաւտիսէր Նէշը լյէտլէյլ ի-
չուն, պիլ այ մահպուսիյէթէ հիւրմ
օրումնու ռուր:

— Դէժէ՛ք պօղաղ իշխնա՛ն վէ՛ կէ՛
 րէ՛ք պիլաաղ սէլէսէտէ՛ , րէ՛ք չօգ
 ց ու տու զ քէօրէ՛քէր րէ՛յուս օլմո՛ւ շ օլ
 աու գո՛ւ իշխալի՛յօր :

— Տէպէնթու. ֆազըլ Մուսմաֆա
բաշա հաղըթթէրէրէսէն Համպուրկստ
օլտուղու համատէ, պիր ճըղտան ի
չինտէ 16,000 ֆըրանք իւղէրինտ
պուրնաւաւընտան, հանքսիմէնտ
պիրինս չարաֆաղա տօշաշըր իքէն
ֆէհմիէն վարըրլպ ակը ու կիրիֆթ օ
լունտու չ աուր :

— Տէրութեան թիւ իրան մէջ արեւ
թիւ միւշ թէյաբը սապըդ Մեւրան խան
հաղը թիւերի, թէյաբի թիւ Ոսմանի
յեւէ տախի օրու, ըն թիւն սան
յէ միւթէմայիլի իհտան պուրլուլմու
տուր :

— Պէտղղու հասար թասընդն եհ
նի հասդլ օլոհոտոլու Գումպարի խա
հէտինի ահեհլիլի 780 լիրա իլէ պէ
ահեհ իսթիհար կյէտիլի իշիտիլի
տիր :

— Իժմայ իրա տէկէթի թարաֆընտա
Տէքսնամտէնտէ ապլթանաթըռնէնիյ
նէգաթնտէ եւնի սէֆֆը թայէնն օլտ
նամ Կ. Պարսթըռնի բէքէմպէ կիս
նիւ պուրտնի Ֆուպարէթ իլէ, Ե
Իժմայ իրա սէֆարէթ վէ բօտօթօթ իր
նէկը մէմուրիւնի սիւմաթիլէնն
Թիգրաթ ինէ կիթմիլլըռ տիլ :

— Բումբէլի տէմիրը հօլլար իշխան
կէրէն միւհէնտիպէր իրէ պաշտաման
Իւգրէ տիւնքի կիւն Տէրութանտէթան
հօլաւ չրգմիշլար տար :

— Դա լաթեր աղյուր ոտսը նստա չու եւս պո-
լան պիր թէ վաթիւ ըս նէ զարէն, հի-
բիւն թէ ըս իր նստան է ի զոն Ե ֆի-
լիդ լէ ընէսիւ լ մասն եւս պոն 2 թէ տ-
յէսիլն 12 միլ ի զոն զ ենի նադա-
րունսն իսկ ի զարզ ժիւ վաթիւ օրու
մուշ օրտու զու Է լան թէ Հէրալտս
մուշ օրտու տիր ։

— Յորտաա խմբերաթօրիչասը եօժմ
հաղղեթ լերինն Տեր սասաթեթ զլրա
լերնա, խմանպոտան պրի Րոմ
սիկկեր իրմնի օլաղազ միթկեր Ք
միլեաաան լքի գարը, մապկննի սրգ
թլլա միւ չարիլէյա խմբերաթօրիչա հ
րեթլէրինն մաթլեթեթ թախաի գրլը
ձաղը խլիլիլիլ սրի :

—Թէ պրիշտէն պիր թիւճճարէ չիտէ օրունան թէլէկրաֆ մէպլենէ ն զարէն, գօլէրա իլէթի մէնուֆէն պիրթիւն պիրթիւնէ տէֆ վէ իզ օրունմուշ օրուղլու մա էլ մէմուսն իշիտիլմիշ տիր :

Սէն Բէթէրպօլրէ 28 յուլի
Ուլաս Պուզտան պէյի Բրէնս ճա
լը հազրէթէրի օդոստոս 14 տէ Գ
րըմտա Լիվաւտիաստա պէքէնմէք
տիր :

ան
 ի-
 իւ-
 ւր
 է-
 32

Ուլաս Պուղոսանտա սաքին լայ
 ճէ Եհնուրիէր Ուլաս Պուղոսանը
 քէլա վէ մէարիֆի ումուվիյէ նաւ
 լարընտ մալիւ պուլունտուգ լարը
 գուգ լարըն թէվիթի վէ Ուլաս Պ
 տանտա պուլունան Եհնուրի մի

